

Alan McConnel-Duff

Čez mejo s prevodi

Kadar koli na začetku teksta, ki ga prevajam, zagledam izraz Spoštovani!, globoko zajamem sapo, kajti v angleščini ni tako primerne, vsezajemajoče besede. Kaj naj naredim? Prisiljen sem uporabiti besedo Dragi – a kaj naj ji sledi? Odvisno od konteksta, Dragi udeleženci/delegati/obiskovalci, morda, ali pa Dragi kupci/gosti/bralci/dame in gospodje ali celo Dragi prijatelji. Potem me zasači zoprna misel: ali so res vsi delegati, kupci, bralci, prijatelji? Ko angleščina vsaj ne bi bila tako specifična, ko bi vsaj lahko prosto rekel – Dragi vsi!

Želja, ki se skriva v besedah 'ko bi', je tista, ki je – ali bi morala biti – prevajalcu najpomembnejša. Stalno prisotna želja, da bi preveden tekst v maternem jeziku *zvenel prav*. Ali, če si sposodim metaforo iz naslova, želja, da bi prečkal mejo iz ene kulture v drugo s čim manjšimi težavami pri carinski kontroli.

V tem prispevku se bom skušal osredotočiti na nekaj splošnih vzrokov napačnega razumevanja ali nenamernih zmešnjav, ki se lahko pojavijo, če prevajamo preveč 'zvesto' ali dobessedno. Pri tem ne mislim na terminološke težave, npr. kako prevesti *sanacija, rehabilitacija, docent* ali *asistent*, temveč tisto, čemur bi rekel 'skrite pasti', za katere slovar pogosto ne pozna rešitve. Take pasti so najpogostejše skrite v:

- ločilih in besednem redu,
- stilu in žargonu: formalnem, nevtralnem, neuradnem, literarnem, znanstvenem, tehničnem, popularnem, novinarskem itd., ti imajo neposreden vpliv na izbiro besed,
- referencah: pomeni in nejasnosti, ali, če povem preprosto: kaj skuša avtor povedati?

(Spodnji primeri so vzeti iz slovensko-angleških prevodov, razen če ni navedeno drugače.)

Pomen in dvoumnosti

Prime Minister Tony Blair noted that European countries exported more to Asia than did the United States.

(BBC Newshour)

Pomen je lahko nejasen zaradi nemarne formulacije. V zgornjem navedku je formulacija zelo natančna. Besedica *did* je nujna, brez nje bi stavek lahko pomenil: Evropske države izvozijo več v Azijo kot v Združene države. Kljub temu niti BBC ni vedno povsem natančen: "Greenpeace would like to see environmental health officers more involved in the pollution of rivers." (BBC, Radio 4). Pravilno bi bilo: "more involved in preventing the pollution of rivers."

Referenčne besede, npr. ono, to, kateri, oni, nje, njim, so lahko prav tako zavajajoče. Na primer:

– Note that if you take off your shoes during flight, feet tend to swell, and you may have difficulty getting them on again.

(revija neke letalske družbe)

Vaši čevlji in ne *noge*, so tisti, ki jih boste s težavo zopet nadel.

– The typical orangutan day in the wilds is one of feasting, resting and leisurely travel through the trees. They go about quietly minding their own business.

(Malezijska panorama)

Orangutani, ne *drevesa*, so tisti, ki se ne menijo za druge.

– In the middle of the presbytery stands the male choir from Celje; as soon as Pope takes his seat it performs the composition *Totus tuus*.

(Novinarsko poročilo ob obisku papeža Janeza Pavla II v Sloveniji)

Cerkveni zbor, ne *sedež*, je izvedel *Totus tuus*.

Pomen ločil, ki so kot premor za misel v govoru, ali, kot jih je poimenoval Carey, "znak vljudnosti", se med slovenščino in angleščino precej razlikuje. To je še zlasti opazno pri rabi (ali opuščanju) pomišljaja (–), vezaja (–), klicaja (!), podpičja (;) in predvsem vejice. Na primer:

– Slovenija je podpisala pristopno pogodbo k EU in splošno vzdušje tu v Atenah je temu primerno slovesno.

(uradni prevod)

Slovenia signed the Treaty of Accession to the European Union and the general atmosphere here in Athenes is correspondingly solemn.

Slovenija ni podpisala *pogodbe* in *splošnega vzdušja*. Popravljen prevod: Slovenia signed the Treaty of Accession to the European Union, and the general atmosphere here in Athenes is suitably ceremonial.

– Hotel, ki stoji na najlepši točki tik ob jezeru s čudovitim pogledom na blejski grad, bo s svojim osebjem skrbel za dobro počutje ... eminentnih gostov.

The hotel is located at the most attractive point on the bank of the lake with a marvellous view of Bled Castle and its staff will look after the wellbeing ... of the distinguished guests.

Hotel morda res ima čudovit razgled, vendar ne na oboje, blejski grad in hotelsko osebje. Vejica je potrebna pred in.

– The Romans produced large quantities of wine and archaeologists estimate that a single estate produced over one million litres of wine annually.

Rimljani niso proizvedli velike količine vina in arheologov. Zopet je pred in potrebno postaviti vejico.

Besedni red, ki je do neke mere stvar intuicije, je eden od najtežjih vidikov prevoda. Na primer, zakaj je ta naslov težko razumeti?

– Additional income brings tourism.

(izvorni jezik hrvaščina)

Verjetno zaradi vpliva hrvaščine na besedni red, ki bi moral biti:

Tourism generates additional income.

Ali morda:

Additional income is brought/generated by tourism.

Ker se skušam izogniti razglabljanju, se bom osredotočil na eno samo pomembno razliko v besednem redu in poudarku med slovenščino in angleščino: nikalnice, uporaba *ne* in *noben*. Na primer:

– The port of Koper is one of Slovenia's most powerful traffic magnets and one which is not important only for Slovenes, but also for Austria and all other East European countries.

Napačen poudarek v angleščini, kajti oko se najprej osredotoči na prvi skupek besed ... *is not important*. Boljša razvrstitev bi bila: ... *wich is important not only for Slovenia but also for Austria*.

– The Journal seeks to embrace three processes ... *wich are all not specifically tied to one academic discipline*.

V angleščini mora biti poudarek premaknjen: *three processes ... not all of which are specifically tied*.

– The control of TIR and Ata carnets has been provided by the local information network. All customs offices are not connected to this system.

Sprememba v: *Not all* customs offices are connected ... Občasno je pomembnost nikalnice – ne – nejasna zaradi zmede z ločili, kakor v teh dveh medicinskih poročilih:

– These lesions, when they are large, represent a serious problem for surgery and complete resection is not possible in all cases.

Narejena sta dva jasna poudarka: 1) The lesions represent a serious problem for surgery, 2) complete resection is not possible in all cases.

Verjetno bi najbolje ločili stavek nekako takole:

... represent a serious problem for surgery; complete resection is not possible in all cases.

V drugem primeru bi zamenjava besednega reda dala večjo težo samemu bistvu – *has not been completely removed*.

(prvotno besedilo) The pituitary adenoma has not been removed completely as one can see in fig. 10b.

(popravljen besedilo) As may be seen from fig. 10b, the pituitary adenoma presented has not been completely removed.

Ta primer jasno ilustrira težnjo angleščine, da predstavi postransko informacijo kot prvo v stavku (... *as one can see in fig. 10b*), konec pa prihrani za bistveni del (... *has not been completely removed*).

Za konec tega pregleda še nekaj primerov iz literarnih prevodov (materni jezik prevajalca očitno ni slovenski).

– A veš ... da mi ni čist vseeno zanj.

Ponujeni prevod: You know ... I really don't care about her.

Pravilni prevod: You know ... I really do care about her.

Še en primer napačnega razumevanja:

– Potem glasovi ne štejejo.

Ponujeni prevod: Then the votes aren't counted.

Pravilni prevod: Then the votes don't count.

Nazadnje še primer napačno razumljenega idiomatičnega izraza:

– In potem izpadem debil, ki se ne zna pogovarjat.

Ponujeni prevod: And then I look like a fat guy ...

Pravilni prevod: And then I look like an idiot.

Mednarodni žargon

– Clarifying the problems will equip the field with the foundations it has so far lacked.

(UNESCO, izvorni jezik francoščina)

– The framework of educational channels must be flexible and offer freedom of choice in terms of the pathway followed. A web of educational opportunities ...

(UNESCO, izvorni jezik neznan)

Vladni dokumenti, ki jih izdajajo komisije, bi nemara morali biti opremljeni z opozorilom, da škodujejo zdravju, na primer: "Branje tega gradiva lahko resno poškoduje vaše mentalno zdravje in pripelje do hudih poškodb presojanja in celo do nezmožnosti mišljenja." (Kako je mogoče opremiti polje s temelji? In kako je okvir kanalov lahko prožen? Kako neki kanali vodijo do poti in od tam na splet?)

Izrabljene metafore, ki neusmiljeno ostarijo v klišeje, so skupne večini jezikov. Seveda so pogosto identične, zaradi česar jih lahko hitro prevedemo – neposredno in nepremišljeno – saj so del "mednarodnega jezika". V angleščini navajam le kratek spisek nekaterih skupnih besed (za katere bi se slovenska različica našla brez posebnih težav):

bridge crossroads milestone,

key foundation ladder,

horizon fruit pearl,

zenith peak pillar,

treasure black gold tooth of time,

frontrunner bright future shrouded in mystery,
dawn time immemorial tool(s),
melting-pot gateway fountain.

V turistični literaturi lahko na primer zasledimo različne opise koprse luke kot: vhod na Adriatic, most do Pacifika, križišče raznorodnih kultur, ključna destinacija za uvozno-izvozno trgovanje.

Prav tako ne manjka *biserov*:

– Zagreb surroundings are like a beautiful *pearl necklace* ...

– The island of Mljet ... nurses the most valuable *pearl* of mother nature.

– Discover this beautiful part of north-eastern Slovenia, the *pearl of unspoilt nature*.

Evelyn Waugh ima prav, ko pravi, da prevod najbolje razkrije pomanjkljivosti v razmišljanju. Če je razmišljanje rutinsko ali nejasno, bo tak tudi prevod. Ostrejša je misel v izvirniku, boljši bo prevod.

Prevedla Jana Bauer